

način ali ne. Ne glede na to, da se ne da podati zahtevam zmernega pozitivizma ustrezajoča formulacija zakona vzročnosti, ki bi veljal za vse dogajanje v fizikalnem svetu, je vera v vzročnost zadostno opravičena z razvojem fizikalne znanosti. Nujno je, da se mora naravoslovec pri razpravljanju o stvareh, ki ne spadajo v njegovo področje, posluževati besed, ki jih lahko vsak po svoje razume. Zaradi tega se navidezno zelo prepričevalni argumenti pri kritičnem premotritvanju večkrat izkažejo brez vrednosti. Primer argumenta dvomljive vrednosti je sklicevanje na zdravo pamet (str. 133.). Ph. Frank pravi: »Če sestavimo vsebino tega, kar nas uči zdrava pamet, bomo opazili, da je treba pod tem razumeti le ono, kar smo se učili v ljudski šoli ali kvečjemu še v nižjih razredih gimnazije.« (Das Kausalgesetz und seine Grenzen, str. 279.) Še ostreje se izraža H. Hahn: »Zdravo pamet bi bolje imenovali leno pamet. Zdrava pamet ni namreč nič drugega, kakor usedlina zastarelih komodnih in zato priljubljenih miselnih navad.« (Logik, Mathematik und Naturerkennen, str. 28.) K izvajanju na str. 142. pripominjam, da je spora med filozofijo in naravoslovci pogosto krivo dejstvo, da govore različne jezike z istimi besedami. Ne verjamem, da je bilo mnogo naravoslovcev prepričanih o vekovitosti svojih trditvev, kakor beremo v zadnjem stavku tretjega odstavka na str. 143. Drugi stavek na str. 147. se mi ne zdi zadosti utemeljen.

Ne razumem, kaj naj pomeni beseda: zgrešen v predzadnjem odstavku tretjega poglavja, strinjam pa se z avtorjevo trditvijo, če hoče z uporabo navedene besede izraziti prepričanje, da je treba vsak, na znanstvenih teorijah zgrajeni svetovni nazor v razmeroma kratkem času zamenjati z drugim. Ne uvidim potrebe staviti v narekovaj besede »metrika« v zadnjem stavku predzadnjega odstavka na str. 178. Prvi stavek drugega odstavka str. 179. mi je vsekakor nejasen. Prav tako tudi četrti stavek drugega odstavka na str. 182.

Poudarjam, da k drugemu delu stavljenе pripombe kažejo predvsem, kako težko je precizno govoriti o stvareh, ki leže izven strokovnega področja naravoslovca. Pričujoča kritika nikakor ni popolna; v nji sem omenil samo to, kar me je pri branju najbolj motilo.

Uporabnost knjige povečava zelo dobro stvarno kazalo, kateremu so dodani še — imensko kazalo, literatura in pregled vsebine.

Za zaključek še nekaj besedi: Bralcu, ki stremlje po fizikalnem spoznanju, bo lep in jasen opis mnogoterih eksperimentalnih dognanj nudil obilno užitka in si bo mogel ob njem znatno razširiti svoje obzorje. Zelo mi je všeč, da se pisatelj ni dalje zadrževal pri modernih fizikalnih teorijah, kakor so relativnostna teorija in kvantna ter valovna mehanika; saj o teh teorijah ni mogoče smiselno govoriti, ne da bi predpostavili globljo matematično in fizikalno izobrazbo. Tudi drugi del knjige je prav zanimiv in poučen, ne smemo pa ga brati brez kritične presoje. Marsikdo utegne imeti občutek, da ni vsega prav dobro razumel. Tak občutek ni nič slabega, prepričuje nas le o resničnosti v začetku knjige navedene Heziodove trditve, da so bogovi pred talent postavili znoj, in nas napoti k resnemu in temeljitemu študiju.

Kljub nekaterim netočnostim moramo knjigo oceniti kot lepo pridobitev v domači znanstveni literaturi in k nji prav toplo čestitati gospodu profesorju Adlešiču ter založnici, ki jo je izvrstno opremila. Ivan Molinaro.

Francoski priročnik moderne francoske katoliške tvornosti. Založba Spes, Paris, je letos izdala novo, predelano izdajo knjige »Manuel de la Littérature catholique en France de 1870 à nos jours«, ki je prvič izšla leta 1925. Delo je posvečeno Njegovi Svetosti Piju XI., ki je posebno

pozornost posvečal delu katoliških znanstvenikov. Knjiga obsega devet poglavij, kjer poedini avtorji pokažejo sliko in pregled katoliške poezije, gledališča, romana, kina in radia, govorništva, zgodovinskega študija, kritike, žurnalistike, filozofije in religiozne delavnosti. Ta priročnik je nastal v rokah novih delavcev, vendar ni bistvenih sprememb. Opustili so nekaj imen onih, ki so ubežali iz katoliških vrst, in dela tujcev, n. pr. Poljakov. Novo je poglavje o kinu in radiu, katerih vpliv se javlja na sodobni generaciji, in ne bi bilo prav, da bi to področje prešli. V koliko je to prav, ne gre sodba nam tujcem, kritike je bilo dosti ob prvi izdaji, hkrati je bil uspeh dela ogromen. Torej mimo teh podrobnosti bi se ustavili morebiti le ob misli kritikov, ali je prav, da jemljejo katoliške kulturne delavce iz slike splošne literature, in ali sploh more obstajati specifično katoliška literatura. Tu nam služi Uvodnik, ki pravi: Ta priročnik naj bo le podoba velike kulturne stavbe katoliške inspiracije, naj služi za orientacijo, vodi publiko, zlasti mladino k delom, ki izražajo krščansko pojmovanje sveta, človeka in življenja, in končno naj bo važen dokument vsem katolikom, da so francoski katoliški kulturni delavci opravili ogromno delo. Kakšno? Katoliška literatura je bila obramba spiritualizma proti materializmu. Na moralnem področju se je borila proti pretiranemu romantizmu in modernizmu, ki s podrobnim analiziranjem duševnega stanja izbriše pojem odgovornosti. V filozofiji je zastavila proti materialističnim šolam, proti pozitivizmu, determinizmu, scientizmu in branila človekovo osebnost in težnjo po metafiziki. V zgodovinskem razvoju so katoliški znanstveniki po padcu Francije preprečili popolno sekularizacijo zgodovinskih ved. Končno pravi, naj služi vsem, da najdejo luč za smer svoje delavnosti. Posebno pozornost posveti Uvodnik katoliškim založbam, knjigarjem in izdajateljem, ki imajo moč, da dvignejo svojo klientelo, dajejo pobud, vzdržujejo stalno v publiko okus za krščansko čtivo, pazijo, da iz njih katalogov ne izginejo katoliška dela, ki so oblikovala starejše generacije. Tako je potrebna solidarnost vseh, ki jim je na tem, da luč v svetu ne ugasne.

Naštevanju del in delavcev se izognem, »Manuel« bi moral biti danes tudi v naših rokah, ker imamo mladino, ki se napaja ob romanski kulturi in se hkrati tudi javnost po filmu, časnikih in knjigah usmerja proti zahodu. Če poznamo Francijo po vrhovih, jo moramo katoličani poznati tudi po svoji strani.

Če pogledamo delo v celoti, se nam res odkrije stavba z delavci, delovodji in arhitekti. Tako označi Thibaudet romanopisce. Veliki so arhitekti, dobri pisatelji so delovodje, običajni so delavci. Naj je to opravičba, ako je naštetih tudi kaj neznatnih. V tem pogledu se zrcalijo smer, moč, obseg, vpliv katoliške delavnosti. Na eni strani gradi Cerkev svojo versko stavbo, osvetljuje dogme, razlaga svojo filozofijo, raziskuje izročena Pisma, opisuje življenje Svetih, čuva cerkveno umetnost. Na drugi strani poseže v splošni kulturni razvoj, sodeluje pri posvetnih znanostih, ne da bi opustila svojo večno smer, ki je v tem, da povsod upostavi nadnaravno, da za vidnim obrača oči k nevidnemu. Ta stavba naj stoji na pravem zemljišču. Od tod prizadevanje katoličanov, da svoj čas razumejo, da mu dajo smer, da pomagajo s svojim delom k odrešenju iz notranjih nemirov. Tako Bourget kaže smisel življenja družbi, ki je

brez moralnih temeljev; Léon Bloy biča povprečnost, mlačnost vernikov. Barrès obrača oči ljudi v notranjost, tja, kjer so korenine njih vere. Claudel razgrinja svoj totalni katolicizem, ki sega od cerkve pa na cesto, v naravo, v družino, povsod. Mauriac blodi v temah, ki jih prepodi Milost. Psichari, novi Avguštin, premišlja o potrebi, ki jo ima njegova doba po Bogu, Péguy polaga svojemu narodu v usta besedo, da so kristjani, Jammes daje Prirodi svoje pesniške besede, da ona časti Boga, Ghéon si prizadeva, da s katoliškim teatrom razgiblje ljudsko vero in jih pripravi, da »zvesto ljudstvo« zapoje svoj Credo. Maine de Boran tolmači metafizični nemir, ki je v nas.

To nam pokaže, kako silno je delo in ustvarjanje človeka povezano z življenjem in časom. Ali ni torej upravičeno govoriti o posebni katoliški literaturi, ki razvija svoje katoliško pojmovanje človeka in življenja? To je namreč merilo za klasifikacijo katoliških delavcev. Morgan pravi, da roman odgrinja zaveso življenja, odkriva resnico. Katoliški pisatelj naj uvede vanj nadnaravno. O moderni pravi Mornet: »Svetlo življenje je zasušeno temnemu.« Umetnost naj kaže človeško dušo tako, kakršna je, naj ne idealizira in ne ponižuje, ona čaka od literature pomoči za gotovo zmago. Tu že zadenemo ob vest človeka, ki piše. Še dalje: mi katoličani imamo resnice, večne; kakor je sonce v svetu, tako so one v našem življenju. Pisatelju jih ni treba pridigati, te resnice mu le svetijo. Imamo dolžnost čuvarjev, da pojmi vesti, dobrega, zlega, svobode itd. ne izginejo s sveta. Kar kdo čita, v tistem načinu se navadi misliti. To so dolžnosti do človeških duš.

Vprašanje o katoliški literaturi naj nas več ne spravlja v zadrego. Barrès kaže: notri v vas je krščanstvo. Veliki pisatelji so povedali v svojih delih, kar jim je najdražje, so se izpovedali in s tem so izpovedali Boga. Njih duša se je oblikovala pri maši; njih delo je zemeljske lepote posvečati Bogu.

Dasi Priročnik omenja le delavce, ki so iz skupnega tabora, vendar noče mimo onih, ki so ostajali zunaj, ki se niso uvrščali v katoliške kroge, vendar so s svojim krščanskim pojmovanjem doprinesli h krščanski skupnosti. »Bili so skoraj naši. Ostali so na pragu svetišča in zvonili, da so mnogi vstopili.« Taki so boljši od mnogih hladnih katoličanov. De Vogüé je svoji generaciji pokazal, da je Cerkev Leona XIII. živa sila. Barrès, princ mladine okoli 1900, je pokazal korenine vere. In še mnogo takih, ki so bili izven okvira. »Duh veje, kjer hoče...« Od tod je tudi katoliškim umetnikom dana svoboda, da ustvarjajo svoje kroge v svetu umetnosti.

Naj za konec dodamo še opis katoliške poezije, kakor jo podaja Louis Chaigne:

»Katoliška poezija je cepljena na dogmi. Svoj cvet poganja iz liturgije in kroži v kolobarju okoli zakramentov. Kakor Credo razvija svoje trditve, tako ona svoje razkošje. Slavi sveto Trojico, Očeta stvarnika, Besedo, iz Device rojeno, svetega Duha, iz katerega je spočela, Križanega iz ljubezni, ki je od mrtvih vstal, vrhovnega Sodnika, Cerkev, ki odpušča grehe in okoli katere se uvršča občestvo svetnikov, slavi večnost, ki je naša usoda in dopolnjenje.

Katoliška poezija opeva naravo in v njej odkriva čutna znamenja nevidnih stvari. Opeva ljubezen, ki navdihne nekatere, da se popolnoma darujejo, druge, da se navežejo na ženo in ustvarijo svoje ognjišče. Kliče v spomin ognjišča in oltarje, oklene se države in domovine, povsod kaže blesk krščan-

skega reda, luč, ki izvira iz Boga in se k Njemu vrača. Katoliška poezija se zanima za kozmične sile in za tek planetov. Prav tako se pridružuje skrivnostnim gibanjem duše, neizrecnim emocijam notranjega življenja: veselju in borbam, bolesi in upanju našega ubogega srca.

Katoliška poezija izraža v vsej polnosti stremljenja in gotovosti človeka, ki je »Boga sposoben«.

Ni zabava ali razvedrilo estotov, ima posvečeno funkcijo, je slika tega, kar nosimo v sebi najvišjega in najbolj vzvišenega, je ob srečanju človeškega z božjim, ob vpadni točki narave in milosti.

Kljub globokim sorodnostim se razlikuje od mistike, njen zadnji cilj mora biti dvig duše k Bogu, adoracija, molitev.«

Helena Jaklič.

Gospodarska struktura Slovenije v luči poklicne statistike in delavskega zavarovanja. (5. zvezek Zbirke študij Socialno ekonomskega instituta v Ljubljani. Str. 37 + 16 kart. Ljubljana 1939.)

1. Geografski institut ljubljanske univerze je že pred leti začel preučevati odnošaje med mestom in vasjo; namen mu je bil, spoznati vse posebnosti te simbioze v zvezi z vsemi činitelji, ki določajo gospodarsko in družabno strukturo Slovenije. Kakor povsod, so se tudi tu takoj pokazale nepremagljive ovire, ki so znamenje naših razmer.

Preučevanje gospodarskih in socialnih odnosov, demografskih razmer in podobno zahteva že precejšnjega statističnega gradiva, za kar pa je potrebna dobro razvita in organizirana statistična služba. Vsega tega pri nas še nimamo. Zato ob vsakem poskusu, ko hočemo prodreti malo globlje v našo gospodarsko in socialno strukturo, vedno zadenemo ob iste ovire, namreč ob pomanjkanje statističnega gradiva. Še dolgo bomo prisiljeni zbirati elemente za delo višje vrste v tem oziru. Računaj n. pr. donosnost naših kmetijskih gospodarstev, ko pa nimaš podlage, ki ti jo more nuditi le kmetijsko knjigovodstvo! Zagovarjaj najrazličnejše intervencije gospodarske politike, ko pa niti ne moreš predvideti, ali ne boš dosegel prav obratnih učinkov — — —

Marsikdo sploh nima predstave o vrednosti in pomenu statističnega delovanja. Tega se zavemo takrat, ko stiske pridejo do vrhunca in bi radi spoznali vzroke določenih gospodarskih in socialnih pojavov. Tedaj navadno skličemo anketo, ji določimo obseg in vsebino ter razdelimo »referate«. Navadno precej širok krog strokovnjakov posluša predavatelje, ki so z ogromnim trdom zbrali drobce v neko celoto, kakšnih večjih uspehov pa pri tem ne dosežemo.

Velikanska je razlika med delom pri nas in drugod po svetu. Posebno za kmetijske ankete pa velja pravilo, da se morajo vršiti na terenu! Saj je znano, da pridemo že ob opazovanju nekaterih tipičnih primerov do boljših rezultatov kot pa s samim ustnim postopkom, ki se more razširiti le na registracijo mnenj, nazorov in želja ter je zato brez dokazne moči.

Po drugih državah so ankete navadno pomenile začetek sistematičnega preučevanja dotičnih gospodarskih in socialnih pojavov; spremenile so se namreč v stalno statistično službo. Bistvo ankete je namreč v tem, da nam poda prerez trenutnega stanja, ne pa razvoja. Socialnogospodarskih vzrokov pa ne bomo spoznali iz tega prereza, temveč le na podlagi razvoja, ki nam ga pokaže statistično opazovanje, iz česar ugotovimo tudi vse